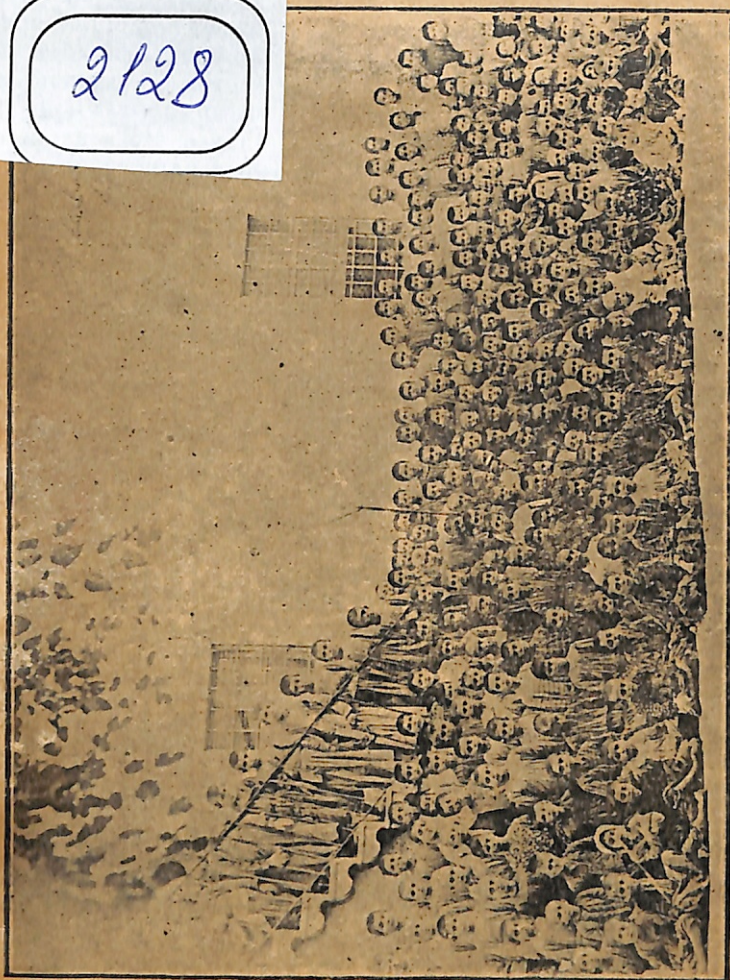

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺՆՆՈՒՄԻ
ԺՆՆՈՒՄԻ

2128

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺՆՆՈՒՄԻ

241
p-24

241
Թ-24

ՄԻՀՐԱՆ Խ. ԹԱՊԱԳԵԱՆ

ԱՏԱՆԱՅԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ ԾԱՌԸ

2001

Տպագրութիւն

Վ. և Հ. ՏԵՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

1910

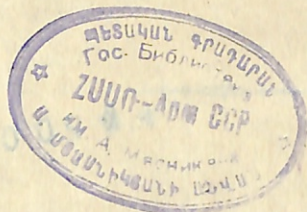
2010

ԱՏԱՆԱՅԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ԾԱՌԸ

Այլ ընդ լայն հետքեր չեն հետքեր չեն չեն
Յաւերթիւն Գեղ իմացել էք բարեւոյ ինքնի
ԼՈՐՏ ՊԱՅՐԸՆ
(Ձայն չարոյն)

Քաղաքակիրթ ու մարդասէր (!) Եւրոպացիները չեն
որ «Ծննդեան Ծառ» ունին միայն: Թշուառ Հայ ժողո-
վուրդն ալ ունի իր «Ծննդեան Ծառ»ը, որուն սաղարթ-
ները՝ սեւ, իսկ պտուղները կարմիր են...: Հայոց
«Ծննդեան Ծառ»ը հովանաւորող երկինքը՝ արտասուա-
լից պատրանք մըն է. իսկ զանի բուսցնող հողը արինա-
զանգ Գերեզման մը...: որուն պահապանը դժոխային
ու վատթար կոտորածն է: Ա՛լ ի՞նչ փոյթ թէ կախաղան-
ներ բարձրանան այդ արինաների ու գերարտօսք Ծառին
չուրջը: Դեռ եւրոպականէն սա՛ տարբերութիւնն ունի
որ գազաններն իսկ կրնայ քարայրնել՝ հազարաւոր Հայ
կոյսերու դիւային պղծումն է այն, ա՛լ չեմ խօսիր այն
բիւրաւոր զոհերուն վրայ, որոնք իրենց փոսին մէջ գէթ
հանգիստ կը քնանան յաւիտենական մոռացօնքի մը մէջ
անէացած. բայց հախափուած Հայ կոյսն էր... ա՛հ, դեռ
կը սրբապղծուին անոնք Ազատութեան Հրեշտակի ար-
գոսեան հսկողութեամբն իսկ: Մեր «Ծննդեան Ծառ»ին
պտուղները կարմիր են. բայց ո՛չ այն կենսունակ կար-
միրը, որ արեւուն բոսոր այտերէն վար կը կաթէ: Սար-
սափի ու քարացումի կարմիրն է այն, ուրկէ Հայու-
թեան սեւ ճակատագիրը կը ցոլայ իր բովանդակ պատ-
մութեամբ, պիտի բռնի, վկայաբանութեամբ, զի մենք
գրեթէ պատմութիւն չունինք, պատմութիւն մը՝ ուր

61034-ախ

3779-43

քաղաքակրթութեան քաղաքականները միայն ի յայտ դան
և ոչ թէ դժոխալուր ՏՐԱՄՆԵՔ: Տրամ մըն է Հայոց
Պատմութիւնը, զոր այսօր պատկերացած կը տեսնեմ
«Ծննդեան Ծառին» վրայ: Նաեւ բուսաբանութեան մէջ
չկայ ծառ մը, որ այնքան վիթխարի ու բազմաճղի ըլլայ,
որքան Ասանայի Ծառը, որուն մեծութեան ոչ Պատպապ և
ո՛չ իսկ երկրաբանական ամսացած ծառերը կը հաւասարին:
Ատանայէն մինչեւ Կիլիկիոյ բոլոր քաղաքները չէ՛ որ կը
տարածէ ան իր արիւնոտ ուղեշէները, այլ համայն Հա-
յութեան սիրտին ալքը, պիտի ըսէի նաեւ՝ մարդկութեան,
եթէ գոյութիւն ունեցած ըլլար երբէք մարդասիրութիւն
ըստած պատրանքը, որով Ալպիոն ալ խաղաց մեր ճա-
կատագրին հետ:

Քանի որ այդպէս է, երազներ, զի երա՛զն է մեր
բաժին:

Երկինքն ու երկիր 1909 ի Ապրիլի մահափիւռ գի-
շեր մը ըսին իրարու. — «Այսպիսի Ծառ չէինք տեսած,
ծառ մը՝ որուն տերեւները ցօղի տեղ մարդկային արիւն
ու արցունք կը կաթին, իսկ անոր պտուղները՝ խուժա-
նային Տրամի մը խտացումն են. հրաշալի Ծառ մը՝
որուն ներքին վիշտէն աստղերը կրնան մարիլ...»

Այսպէս զրոյց կ'ընէին երկինք ու երկիր իրապէս
անկարեկիր: Իսկ Աստուած հոն չէր: Քրիստոս դեռ իր
վիմափոր գերեզմանին մէջ կը ննջէր, մինչ Հօգին Սուրբ՝
արեան հեղեղի մը վրայ ծփացող յօշոտած բիւրաւոր շի-
ախներու վերեւ սաւառնող լրարեր աղաւնի մը՝ որ իր
սարսափէն խոյս կուտար...: Ալ ի՞նչ մնաց. ննդամիտ
Եւրոպան, որ թերեւս Արդարութենէն հալածական կը
խուսափէր զիւսնադիտութեան Նեղուցէն, եզան մը
փոխարկուած: Բայց ի՞նչ փոյթ, Ծառը արիւնակաթ

պտուղներու ցաւագին բեռան 'տակ ընկճած «Օգնու-
թիւն... օգնութիւն... օգնութիւն...» կ'աղաղակէր
աղիողորմ, Նիոպէի մը վիմատառող վիշտով. մինչ դիւա-
նագիտութիւնը Տորոսի բարձունքներուն վրայ ֆուքպօլ կը
խաղար...: Թերեւս Հայ զոհերու բողոքարկու գլուխ-
ներով: Նոյն գրասիրտ գիւսնադիտութիւնն էր որ, Ծո-
վը՝ իբրեւ արեւելեան բեհեզ կը չափէր. բայց մեթը իր
ձեռքը մնաց շահախնդիր ժառանգորդներուն մէջ յայտնի
անհամաձայնութեան մը պատճառաւ: Ծի'չտ այդ միջոցին
էր որ, Արդարութիւնը «մարդկային խղճի մահը» գրեց
Ծառի տերեւներուն ու բունին վրայ — եւ քաղաքա-
կրթութեան ճակտին: Մեռա՛ծ էր մարդկային խիղճը:

Բ.

Բայց ի՞նչ կ'ըսեմ, վաղը Ծնունդ է, ու ես խոր-
հրդածութիւններու Հովտին մէջ կը մօլորիմ: Տեսէ՛ք,
եթէ չէք հաւատար, հաղարաւո՛ր, հաղարաւո՛ր Որբեր ու
Որբուհիներ կըսպասեն «Ա. Ծննդեան Ծառին» չուրջը:
Յանկարծ աչքիս զարկաւ սա մահասարսուռ վերտառու-
թիւնը՝ «Բացի Աստուծմէ, թո՛ղ ոչ ոք մօտենայ այս
նուիրական Ծառին, անկէզ Մօրենին է այս, որո՛ւն
Մովսէսը դեռ չէ՛ ծնած...» արձանագրուած էր Ծառին
ազգապարփակ բունին վրայ, կարմիր չէին տառերը՝ այլ
սեւ՝ Զոհերու ու կոյսերու ճակատագրին չափ:

Որբերն ու Որբուհիները՝ Ծննդեան Ծառին կը նային
ու կը նային... Բայց Ծնունդի ինքնաբեր ժպիտն ալ
սառեւ է, անոնց դալկահար երեսներուն վրայ, ա՛յն
երեսներուն՝ որ սարսափի պատմութեան արտասուալից է-
ջերն են: Կը նային անոնք, Բայց մեր և ձեր նայելուն չի՛

նմանիւր այդ մահաւորոց նայուածքը, որ Զգացողին սիրտը կրնայ յաւիտենապէս հրդեհել: Ա՛հ, որպիսի՛ սեւեռում, որ ատրաշէկ հեղոյսի մը պէս կը ծակէ սիրտը: Ո՛հ, թշուառները կը նային դեռ, ո՞վ չի գիտեր թէ իրենց սիրելիները կը փնտռեն անոնք: Յորհափ ապրին, պիտի յառած մնան այդպէս դէպի Խաչալ Ծառի մը՝ ուրկէ իրենց սիրելիները պիտի վերածնին՝ ապրիլին... Աւա՛ղ... կը նային տախտակն մինչ ճրագալոյց է, անհուն գթութեան Ծնունդը նշուող կանթեղները վառուած են, մինչ հեռուն հրեշտակները հովիւներուն հետ «Փա՛ռք ի Բարձունս» կ'երգեն: «Մա՛հ ի Բարձունս» կ'երգեն զրոյսը զոհերու հոգեհատորները: Զայն մը — «Հրամմեցէք սիրունիկ զաւակներս, ճաշի հրամմեցէք, Ծննդեան սեղանը պատրաստ է...»

— Բայց ո՞ւր են մեր ծնողքները, քոյրերը եւ քաջ եղբայրները՝ հարցուցին միաբերան, որբերն ու որբուհիները, դէպի միացող աւերակներուն նայելով:

— Վե՛րը, երկինքն են...

— Երկինքն ալ Ատանա կայ, ու հոն մեզի՞ կըստասեն, յարեցին թշուառները՝ իրենց աչքերէն վաղած արցունքը խմելով: Աւերակներէն դուրս կը պոսթկար Արցունքի Ծո՞վ մը, զոր Սուգի Գիշերը գրկած էր մօր մը պէս:

— Վրայ բերաւ սո՛յն Զայնը, աղաքս, միայն Աստուած է Զեր Պաշտպանը, որուն նախախնամող աչքերն՝ աստղերը կուրացած չեն դեռ:

— Արդեօ՛ք, այս Ծառին մէջն է, հարցուցին մանկական հետաքրքրութեամբ:

— Ո՛հ, զաւակներս, Աստուած երկինքն է, չեղտեց Զայնը, այս անգամ չփոթած. Արեան Ծովէն թո՛ղ յառնէ Յոյսը, և թո՛ղ փարատէ Զարդերու Սուգն ու Սարսափը:

— Ուրեմն, Աստուած չտեսաւ Զարդը, հրդեհը եւ պղծութիւնները. հարցուցին սոսկումը շուրթերնուն վրայ:

— Այո՛, Աստուած տեսաւ, ու պիտի պատուհասէ Զարդի բոլոր պատճառ եղող ճիւղները: Ուրեմն, աղօթեցէ՛ք, ու սկսէք ճաշել Ծնունդի Հրեշտակին սեղանին վրայ: Նահատակներուն ու Հեռուներուն հետ եւս:

Թշուառները սկսան ճաշել. բայց վիշտը եւ Զարդի սնուր վերջնականները կը կեղեքէին անոնց սիրտը, Ռամպրանի վրձինին յատուկ սեղան մըն էր այս, սեղան մը, որ Ատանայի կամ Հայ այրեացաւոր Տրովագայի աւերակոյտին վրայ պատրաստուած էր: Այդ դժբախտ Ազգի մը, դժբախտութեան ժառանգորդները թան մը կը փնտռեն Ծննդեան Ծառին՝ մէջ, մինչ Ծննդեան «Խորհուրդ Մեծ»ը աւերակ եկեղեցիի մը սեղանէն կ'երգեն դպիրներ, ու թշուառները կըսկսին լալ... Ծնունդի Հրեշտակին դիրկը:

Խորհուրդը «Մեծ» էր, բայց ո՛չ «Սքանչելի», այլ «Զարհուրելի»: Նո՛յն սեղանին վրայ կամ նոյն խորհրդաւոր Ծառի շուքին ներքե 20000 որբերու սիրտեր իրարու փարած, իբր հայ թշուառութեան Բամբուլին լարերը, հիւսեցին ա՛յնպիսի ողբ մը, զոր դեռ ոչ մէկ մարդկային ականջ լսած էր: — Զգրուած ողբերը աւելի վսեմ ու ահաւոր են: — Այս արիւնէ ու արցունքէ վերքնձուած Ծառը՝ Բեթղէնէմի մանկանց Ծառին ալ չէր նմաներ, վասն զի Բեթղէնէմեան Ծառը՝ պաշխիւր հրէշայնորէն բռնաբարուած ու յօշոտուած չէր ներկայացներ Ռամայի մէջ. այլ անմեղունակ զիւնցիկ մանուկներ միայն, որոնցմէ, ո՞վ Տէր իմ Յիսուս, քանի՛ հազար հատ կ'ուզես՝ երկինքիդ արդար դատաստանին համար, ա՛հ, քանի՞ հատ... Սուկին ծայրը:

Երազին քողին տակ, ցոյց տանք իրականութիւնը:

Գ.

Շուրջս կը նայիմ, ի՞նչ տեսնեմ.— Հայ Պատմութիւնը իր ամբողջ չրջաններով : «Ծննդեան Ծառ»ը չրջապատեր էին խնկելի Նախնեայս ստուերները, բայց սոսկ ստուերները : Կը լսէի Գողթնի քնարները, որ ա՛լ Հայաստանի «Գինին» ու «Սէր»ը չէին երգեր, այլ «արցունք եւ արիւն» : Կը սրբեմ արտասուպեղց աչքերս, այս անգամ ալ ի՞նչ տեսնեմ, «Ծննդեան Ծառի» բունին կրթնած էին «Հիւսիսափայլ»ի խմբագիր Սաեփաննոս Նաղարեանց, Միքայէլ Նալբանդեանց, Սմբատ Շահադիզ, Գամառ-Քաթիպան և Բաթիֆի, որոնք իբր ազատութեան ճշմարիտ Առաքեալները, շանթերը իրենց խորազան ըրած կը վտարէին չահախնդիր յեղափոխականները, կամ «Ազատութիւն» յորջորջուած Կոյսը պղծողները : Կոյսը աչքերնին յառած՝ կը գոռային Քրիստոսի սա՛նչանաբանը «Տուն իմ՝ տո՛ւն աղօթից կոչեացի, եւ դուք արարէք զդա այրս աւաղակաց» :

Ազատութեան տաճարի լուծաշարիւններուն, հատաւաճառներուն, աղանեւաճառներուն և աւաղակներուն գէմ էր այս հալածանքը : Ո՛վ կրնայ նկարագրել «Հիւսիսափայլ»ի, «Ազատ Աստուած»ի, «Մայր Արաբի»ի, «Զալալեղիւն»ի, անմահ հեղինակներուն վրէժը : Այս պաշտելի վարդապետներուն քով կար մէկն ալ, որ կարծես ամէնուն ճառագայթումն էր : Ուրուական չէ՛ր ան, այլ կենդանի իրականութիւն, «Մշակ»ի խմբագիր Գ. Արծրունին էր դա, որ ի տես Ատանայի որբերուն և որբուհիներուն, գոռաց — «Ներսէս Ազգասէր Պատրիարքը ո՞ւր է, հէնց տեսել ուզում եմ նրան ու իր արքանականների խմբակին» :

Յանկարծ «Ազգասէր» Պատրիարքին Ստուերը ելաւ : — Սրբազան, տեսնո՞ւմ ես, յիշի՛ր, յիշի՛ր, 1876ի «Այժմ կամ երբէք» առաջնորդող յօդուածիս, որը ձեր կողմից բուռն հակառակութեան հանդիպեցաւ, ես դէն չսրտում եմ մեղքը, ձեր ճիտին» :

Սակայն Սրբազանը արտասուագին աչքերով ու դողդոջուն քայլերով առաջացաւ դէպի Գ. Արծրունի, որուն ճակատը համբուրելով ըսաւ «ես քեզ մեղա՛յ, խաբուեցայ . . . իրաւունք ունիս եղեր, ո՛վ ճշմարիտ Մարգարէ» :

— Մեծերը խաբւում են : Մեծը անմեղ ժողովուրդը ջարդո՛ւմ է, պղծում է և յօշոտում է, այսպէս գոչեց Գ. Արծրունի, արդար վրէժխնդրութեամբ վառուած :

— Անէ՛ծք, անէ՛ծք դիս խաբող Հրէչին, Ապտիւլ Համիտին, յարեց Ներսէս Պատրիարք, անէ՛ծք Հիարային . . . :

— «Ահա՛ թողեալ լիցի ձեզ տունդ ձեր աւերակ .» յիշի՛ր Աւետարանի պատգամը, բայց ո՞ւր է «Մասիսի» խմբագիր՝ Կ. Իւթիւճեանը — իրաւունք ունիս եղեր, դողդոջուն ձայնով մը յեղեղեց Կ. Իւթիւճեանի Ստուերը որ ամօթանար կ'ըլլայ հետասոյց բուռի մը պէս :

— Գ. Արծրունի, դառնալով «ազգասէր» Պատրիարքին, սրբազան, բաշխի՛ր «Ծննդեան Ծառ»ի կարմիր պտուղները, որոնք ձեր ուղիղ գործունէութիւնից հասունացրել են. բաշխի՛ր :

— Հեռատես Գ. Արծրունի, դուք բաժնեցէք .

— Բայց ես չէի նրանց պատասխանատուն, կցորդեց Արծրունին՝ Յեղափոխութեան ճշմարիտ Հիմնադրի մը իրաւունքով :

— Բիւրաւոր դոներու անէ՛ծքներն ու վայնասունը կը լսեմ սա՛ «Ծննդեան Ծառ»էն, որ Հայ ողբարկու Արձա՛նն է :

— Սակայն դո՛ւք անկեցիք այդ Ծառը :

—Ո՛չ թէ մենք, այլ մարդագազան Համիտը, չեւտեց Ներսէս Պատրիարք, անէծքի տարափ մը տեղալով Եւտրդի հայակու ձիւաղի գլխուն, ուր՝ Արհմն մը կ'ապրէր։

—Չե՛մ կրնար բաժնել այդ նորանշան պտուղները, ա՛հ, ձեռքերս, ձեռքերս... կը դողդղան արեան անդունդին վրայ, որ Ազգիս գերեզմանը եղաւ...:

—Մինչ կը գոռան անդիէն՝ Ստեփաննոս Նաղարեանց, Միքայէլ Նալբանդեանց, Շահաղիդ, Գամառ-Քաթիպա և Բաֆֆի.—«անէծք պատճառներուն. բայց դեռ պէ՛տք է լինարիլ, Յոյսի կամարը, երկինքի մէջ մի փնտռէք, այլ ձեր միութեան ու ձեր միաձոյլ եսին մէջ»:

Լալազին համբուրելով «Ծննդեան Ծառ»ն ու որբերը, կը հեռանան Տորոսի ողբահնչուն սարերէն, ուր՝ իւրաքանչիւրը իր աղատութեան երգը երգեց լեռնիվեր։

Մինչ լեռնիվար Գ. Արծրունի կը շարունակէր իր վէճը Ներսէս Պատրիարքին հետ։

—Սրբազան, ինչո՞ւ չես ուղղում բաժնել սա՛ «Ծննդեան Ծառ»ի պտուղները։

—Գ. Արծրունի, մի՛ խարաղաներ դժոխքի կատաղիքներէ հալածական Սառեհս, թո՛ղ որ, երկինքի հուրն ու շանթը թափեմ դրոժան հրէշին՝ Համիտին վրայ, որ պաշտելի Ազգիս Դահիճը եղաւ։ Այլանի՛ն պատահաւ եր Ան։

Բայց կարծես Ալլաթինի Բանտարկեալին դիւալին ձայնն իսկ կը հնչէր հոն — «Պունու պէն տէյիլ իտիմ, պու աղաճը տիքէն սուլթան Համիտ տէյիլ իտիմ»:

Սակայն ո՛չ ոք լսեց այդ ձայնը, որ երբեմն շանթի ոյժն ունէր։ Եղո՛ւկ, որ այդ Վիշապին Լաօկոնն եղաւ ՀԱՅՐ։

Մինչ Գ. Արծրունի շարունակելով — ահա՛, ես էլ հետեւում եմ իմ Նախորդներին, դարձեալ կրկնում եմ — «Թողեալ լիցի ձեզ տունդ ձեր աւերակ»:

—Բայց իրաւունք ունէր, հառաչեց Ներսէս, ու թողուց «Ծննդեան Ծառ»ը, որ այնքան չարաշուք թուեցաւ իրեն։ «Դիմե՛մ ճակատագիր», հառաչելով ինքն ալ հեռացաւ, «չեղէ՛ ինչպէս էլ հեռանայ Հայր մը իր միտէր դարձած Օճախէն»:

Որբերն ու Որբուհիները բան մը չէին հասկցած 1876 ի այս պատմական նշանաւոր տրջանի ո՛չ վէճերէն և ո՛չ իսկ անմահ դէմքերէն. անօթի ծարաւ էին ու յագեցան. սեղանը վերցուած էր. մինչդեռ «Ծննդեան Ծառ»ը դեռ պիտի մնար այնպէս։ Նոյն մահաշունչ թատերարեմին վրայ երեւցաւ Կիլիկիոյ Սահակ Կաթողիկոսը, քստմնած մազերով ու շանթաւար գէմքով, մարդոցմէ և... նոյն իսկ Աստուծոյ յոյսը կտրած՝ խեղագարի մը պէս խոյս կուտար լքելով իր կիսովին ջարդուած ու սրբապղծուած Հօտը և հոյ ճարակ եղած եկեղեցիները։

Երբ ճամբան յանկարծ երեւցաւ Քրիստոս Հայ եկեղեցիի մը ծխաշունչ աւերակներէն — «ո՛ւր կ'երթաս» «Quo va dis».

Սահակ Կաթողիկոս Պետրոս առաքեալին պէս սարսափահար — «Անցորդ, ի՛նչպէս չիախշիմ, հօտս կոտորեցին, քաղաքներս ու գիւղերս քանդեցին ու այրեցին, քահանաներս խաչեցին, կոյսերս պղծեցին. ա՛հ, ոչինչ մնաց, Յիսուսի կրսպատէի ու Ան ալ մոռցեր էր մեզ աշնպէս որ, դիւային խոշտանգանքի ու պղծանքի մատնուած Զոհերը սկսան հեծեծազին պոռալ «Աստուած չկա՛յ...»: Աճիւղն Վիշապ Աճիւղն Վիշապն Մահն է։

—Ետեւէս եկո՛ւր, ե՛ս եմ Յիսուսը։

—Ներե՞, Տէր իմ, թողութիւն չնորճէ, ամենուն, զի վիշտը ապերախտ է. ահա մեր «Ծննդեան Ծառ»ը։

Եկէ՛ք որդեակներս, մօտենալով թշուառներուն,

համբուրեմ ձեզ. զի դուք էք իմ սիրոյս վկաները: Առէ՛ք այս իմ սիրոյս արխանովը ներկուած պտուղները, որոնց մէջ դրած եմ «Յարութեան Յոյսը»:

Թշուառները իրենց սրտին մէջ անպատում ուրախութիւն զգացին, բայց անարեկիչ էր տղոց վախատունը, որովհետեւ պտուղները հազիւ թէ իրենց շուրթերուն զպցուցին, իւրաքանչիւր պտուղ սկսաւ խօսիլ իր կրած պղծութիւնն ու չարչարանքը: Վիեսը տարեքն ալ կը խօսեցնէ, մինչ եւրոպա իր Զրահաւորներէն դժոխային նախնիրը կը դիտէր. Բայց այդ նախնիրը ճարտարութեան պատմէն ալ պղծութիւն էր:

Ամէն պտուղ Զոհի մը հոգիէն էր: Պղծուած ու խոշտանգուած հայ կոյսերու, մայրերու եւ հորերու եւ խիզախ քաջերու հոգիներն էին անոնք: Համբոյր ամէնուրէ:

Յիսուս «Ծննդեան Ծառ»ին մօտ անհունապէս մտասոյզ այն անլուր, բայց Հայութեան համար ազգովին վտանգ սպառնացող Տրամին առջեւ, հրաշք մը գործեց՝ փոխարկելով այն պտուղները անմահ հոգիներու, որոնք հրեշտակներու պէս երկինք թռան: Իսկ Որբերն ու Որբուհիները իր գիրկը առաւ ու սրտապնդեց զանոնք ապագայ Յոյսի մը ներշնչումով: Մինչ քայլ մը անդին քաղկատարած ու ծնրադիր ու լալագին կ'աղօթէր Հայրապետը իրեն արուպ ու աննշան ծառայ մը, զի Տէրոջ Հոգին կը ճառագայթէր «Ծննդեան Ծառ»ին վրայ — Ո՛վ, Տէր փրկէ՛ մեզ... փրկէ՛. զի դուն ես մեր Յոյսն ու Կեանքը: Կարծեմ, հոգը, ջուրը, Լուսնը, հորը եւ երկնքէն ալ փրկեցան մեր արեւներն:

— Բաջալերուէ՛, զի ես եմ թշուառ աղգերուն պաշտպանը՝ Յիսուս...: Երանի՛ սգաւորներուն, զի անոնք պիտի մխթարուին:

Երբ թշուառները լսեցին — Ո՛վ Տէր մեր, Յիսուս,

փրկէ՛ ու մեզի դարձուր մեր ծնողքը, քոյրերն ու եղբայրները, ա՛հ, դարձուր մեզի, որ մեղմանայ մեր տառապանքը: Մինչեւ երբ պիտի սպասենք այս «Խաչի Ծառ»ին տակ:

— Ինծի եկէք որդեակներս, անգա՛մ մըն ալ համբուրեմ ու գրկեմ ձեզ, զի ես ալ թշուառ ծնայ, թշուառ ապրեցայ ու թշուառ մեռայ... իմ ետեւէս եկէք, ես ձեզ պիտի առաջնորդեմ դէպի Յոյսի ու Լոյսի Տաճարը, ուր այս «Ծառ»ը պիտի վերածնի որ մը, բայց մի՛ հեռանաք ինձմէ: Առանց արեան չկայ Յարութիւն...:

Յեղակարծ Յիսուս համբարձաւ, մինչ Որբերն ու Որբուհիները կ'երգէին «Որհուրդ Մեծ» շարականը. Իսկ Մ. Հայրապետը Այլակերպութեան ներկայ առաքեալի մը պէս ապշահար գետին փռուած էր «Ծննդեան Ծառ»ին տակ:

Արթնցաւ որ ինչ տեսնէ, միայն կիսամերկ ու բոկոտն, անօթի ու տժգոյն Որբեր ու Որբուհիներ: Յիսուս Մանուկի Ծննդեան Արշալոյսն էր, որ կը չողար Ատանայի աւերակներուն վրայ, ուր՝ վշտակոծ երեւակայութեամբ փոխադրուելով այս Տեսիլքը տեսայ, Տեսիլք մը՝ որ ցընորական չէր, այլ նոյն ինքն ԱԼԵՐԵԱԼԸՆ ԱՏԱՆԱՆ, որ է 1910ի «Ծննդեան Ծառ»ը, ուր՝ Պայրենի Չայլա Հարուտիսա՝ հառաչանքը կը կրկնեմ.

«Այլ ընդ վայր միտք իմ յաճին, ժամ ե դառնայ ինձ իՓուլս, յաւերակաց մեջ կանգնիլ իբր աւերակ կենդանի»:

Այո՛, ես ալ կեցած էի աւերակաց մէջ իբր կենդանի աւերակ մը, իմ սրտիս մէջ կրելով Ատանան՝ կամ ԾՆՆԴԵԱՆ ԾԱՌՈՐ, որ է Հայութեան ծառացած վիշտը:

ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՍԵՌ

- 1.— Պատմութիւն Հայ Մասենագրութեան Ե—ի դար
- 2.— Պատմութիւն Հայ եկեղեցւոյ Ա—ի դար
- 3.— Պատմութիւն Հայ կրթութեան

ՎԻՊԱԿԱՆ ՍԵՌ

- 4.— Հարիւր յիսուն Սաղմոսներ Ա. եւ Բ. հասոր
- 5.— Սէր եւ Պատուհաս Ա. եւ Բ. հասոր
- 6.— Բանաստեղծութիւն (վիպակ)
- 7.— Զինորսին Աղջիկը (վիպակ)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՍԵՌ

- 8.— Շաղվարդն (գաւառական կեանքէ) — Հինգ արարով
- 9.— Մարդագազաններ — Հինգ արար
- 10.— Տաներկու Առաքեալներ — Երեք արարով
- 11.— Տաներկու Ամիսներ — Զորս արարով

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- 12.— Քից անգլիացի մեծ Բանաստեղծը եւ իր գործերը
- 13.— Դրիգոր Շահինեան եւ իր գործերը
- 14.— Սրբուհի Տիւսաք եւ իր գործերը
- 15.— Իսպէն եւ իր գործերը

ԲՆԱՐԵՐԳԱԿԱՆ ՍԵՌ

- 16.— Ծովահէնը (Աղեքսանդրիա տպուած՝ այժմ տպառած)
- 17.— Թարուն Սէր — Երկհասոր
- 18.— Տաղեր եւ Գեղօններ

- 19.— Հայ Մուսայ
- 20.— Աշխարհիս Ովկէաններն ու Ծովերը
- 21.— Լէանդր եւ Հերով
- 22.— Արիոն — Այվազովսքի
- 23.— Ութեակներ
- 24.— Իսէալ Գեղեցկութիւնը
- 25.— Սրիս Բնարը
- 26.— Այց մը Պետրոս Դուրեանի շիրմին

ԻՄՓԱՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

- 27.— Ազատ Խոհեր
- 28.— Սէր եւ Տարիանք — 120 հնչեակներով
- 29.— Եպիկտէտ
- 30.— Շոքէնհաւուէր

ԱՏԵՆԱԿԱՆ ՍԵՌ

- 31.— Հայրենասիրական ձառեր (Բըթի-Շան, Շիշլի եւ այլուր խօսուած)
- 32.— Դամբանականներ

ԳՐԱՏՈՒՆ

ՅՈՎԼԱՆՆԵՍ ԷՍԿԻՇԱՆ

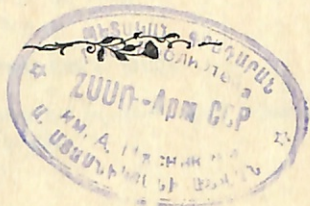
ԿԵԴՐՈՆ . — Ամեն ճեսակ Դիսական, Վիպական եւ
Դպրոցական դասագրքերու, ինչպէս
նաեւ Դպրացական հանդէսներու առ-
քիւ տղոց նուէր տուելիք գրքերու եւ
Մանկապարտեզի նիւթերու :

ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏԷ . — Բարեցիւ , Պատուանիւ , Պանծա-
նիւ , Վիճակացոյց , Վկայական , Այ-
ցաբարս , Նամակագրութիւն , եւ այս
կարգի տպագրութիւններ խի՛ստ մաքուր
քուղքի վրայ վերջին գիւններով :

Գործառնութիւն մի՛՛ս կանխիկ

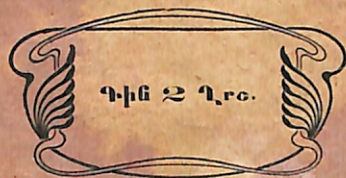
Հասցե . — درسعات خواصانچيان خاندۀ كتيخانه جديد

<< Ազգային գրադարան

NL0028833

ԿԵՆՐՈՆԱՏԵՂԻՐ

Յովհաննէս Էսկիեան Գրասուն Խորասանձեան խան

Կ. ՊՕԼԻՍ